

ВІДГУК

офіційного опонента Джус Оксани Володимирівни,
доктора педагогічних наук, доцента,
завідувача кафедри професійної освіти та інноваційних технологій
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
про дисертацію **Мартьянкової Марії Євгеніївни**
«Педагогічна та науково-просвітницька діяльність
Алена (Еміля – Огюста Шартьє) (1868 -1951)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність дисертаційного дослідження. Радикальні зміни, що відбуваються у нашому суспільстві, та спричинені ними демократичні зрушення у світогляді, ідеології, науці та культурі, зумовлюють потребу підготовки нової генерації фахівців, підвищення їх професіоналізму як одного з напрямів реалізації завдань провідних національних і світових нормативно-правових освітніх документів. За таких умов дієвими чинниками реалізації «людиноцентристського» виміру освіти є не лише її орієнтація на кращі світові та європейські зразки, а й творче осмислення надбань педагогічної науки та практики минулого. Ця обставина зумовлює зростання уваги дослідників до історико-педагогічної специфіки вивчення творчості видатних персоналій. Адже на тлі глобалізації суспільного життя, євроінтеграційних процесів в економіці, політиці, культурі та посилення міжнародних контактів України з іншими країнами зростає увага до вивчення творчості видатних представників освітньої та філософської думки, що, потенційно, може слугувати запорукою порозуміння з представниками європейської і світової спільноти та успішної адаптації до нових умов життя й діяльності у сучасному глобалізованому світі.

У цьому контексті актуальність і важливість дослідження творчої спадщини Алена (Еміля – Огюста Шартьє) є безсумнівними.

По-перше, Ален (Еміль – Огюст Шартє) – одна із чільних постатей культурно-освітнього поступу кінця XIX – XX ст., французький мислитель, найвідоміший викладач ліцею Анрі IV (м. Париж), який свого часу посідав визначальну позицію в освітній галузі Третьої французької республіки та виховав плеяду видатних педагогів, філософів і літераторів.

По-друге, дисертація М.Мартьянкової розкриває історико-педагогічні аспекти недостатньо розробленої наукової теми, пов'язаної з вивченням багатогранної науково-освітньої діяльності та різножанрових творчих напрацювань Алена (Еміля – Огюста Шартє).

По-третє, продуктивність ідей Алена (Еміля-Огюста Шартє) щодо інтелектуального, емоційного і морального розвитку особистості в умовах соціальної кризи, навчання й виховання молоді є співзвучними з освітніми орієнтирами сучасного українського суспільства, новітніми тенденціями у розвитку школи, відтвореними у законодавчо-нормативних освітніх актах кінця XX – початку XXI ст. і є прикладом апробації інноваційних підходів до підготовки фахівців-науковців в умовах інтеграції України в європейське співтовариство.

Наукове дослідження М.Мартьянкової є плановим, воно виконувалось у рамках науково-дослідної теми кафедри освіти та управління навчального закладу Класичного приватного університету «Розвиток творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (державна реєстрація № 0114U006397) та кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету «Лінгвістична та педагогічна парадигми у формуванні іншомовної комунікації студента медичного вузу» (державна реєстрація № 0116U005351), затверджене вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 6 від 30 березня 2016 р.), узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 5 від 14 червня 2016 р.).

Сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовані методи наукового пошуку, опрацьовані джерела, дали змогу

дисертантці охарактеризувати основні етапи життєвого шляху, педагогічної та науково-просвітницької діяльності Алена (Еміля-Огюста Шартьє); виявити головні чинники та детермінанти формування його педагогічного світогляду; визначити сутність педагогічної концепції Алена (Еміля-Огюста Шартьє) й охарактеризувати її основоположні моменти, а також проаналізувати вплив педагогічної концепції Алена (Еміля-Огюста Шартьє) на становлення французької системи освіти у ХХ столітті та європейські освітні процеси початку ХХІ; розкрити значення творчого доробку вченого для сучасної педагогічної науки. Це, своєю чергою, забезпечило цілісну характеристику персоналії Алена (Еміля-Огюста Шартьє), може бути підставою для включення виявлених і проаналізованих творів до світової скарбниці педагогічної думки.

Валідність наукового апарату дослідження, ступінь обґрунтованості використаних методів. Здійснена експертиза засвідчила валідність розробленого М.Є. Мартянової наукового апарату. Дисертанткою чітко сформульовано мету і завдання дослідження. Вибір методів підпорядковано окресленій меті й дослідницьким завданням. Використання дисертанткою таких загальнонаукових методів, як аналіз, синтез, інтерпретація, порівняння, систематизація, класифікація здобутих фактів і даних стали основою для системного дослідження означеної наукової проблеми. Логічно обґрунтованим для розкриття сутності дослідницької теми було використання таких спеціальних методів, як пошуково-бібліографічний, порівняльно-зіставний, історико-ретроспективний, хронологічно-системний, контент-аналізу.

Зауважимо, що між усіма складовими наукового апарату простежується логічний взаємозв'язок, що уможливило ґрунтовну розробку заявленої ідеї, розкриття її в теоретичному і практичному аспектах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Методологічна обґрунтованість вихідних позицій дослідження, системний аналіз матеріалу, виявлення причинно-наслідкових зв'язків забезпечило високий ступінь обґрунтованості отриманих

результатів дослідження М.Є.Мартьянової. Дисертантка запропонувала роботу, в якій здійснено комплексний аналіз науково-педагогічної спадщини Алена (Еміля-Огюста Шартє) та виявлено актуальність педагогічних ідей вченого для впровадження в сучасний освітній процес України.

На досягнення мети спрямовано змістове наповнення двох розділів дисертації. У першому розділі («Формування педагогічних поглядів Алена (Еміля-Огюста Шартє)» – представлено життєвий та науково-педагогічний шлях вченого, проаналізовані історико-економічні чинники формування його педагогічних поглядів; експліковано філософсько-освітні передумови формулювання педагогічної концепції.

Науковими результатами другого розділу («Сутність і зміст педагогічної концепції Алена та перспективи її реалізації в Україні ХХІ століття») вважаємо здійснення аналізу педагогічної концепції Алена (Еміля-Огюста Шартє), окреслення значення та роль його педагогічних поглядів для становлення європейської системи освіти кінця ХІХ – початку ХХІ століття; обґрунтування перспективи реалізації творчої педагогічної спадщини педагога.

Висновки дисертації узагальнюють результати дослідження, підтверджуючи думки автора, сформульовані у вихідних положеннях.

Валідність висновків дисертації забезпечується автентичними джерелами (294 найменування).

До нових фактів, одержані здобувачкою, та найбільш істотних наукових результатів, що містить дослідження М.Є.Мартьянової, слід віднести:

1) розкриття освітніх, соціальних, політичних, історичних, економічних та інших чинників і детермінантів, що вплинули на формування педагогічної концепції Алена, що мала важливий вплив на становлення освітньої галузі Франції першої половини ХХ століття;

2) здійснений і комплексно поданий аналіз науково-педагогічної діяльності Алена (Еміля-Огюста Шартє), визначення основних напрямів його професійної діяльності;

3) виокремлення основних етапів життєвого шляху, педагогічної та науково-просвітницької діяльності Алена;

4) виявлення новаторських ідей Алена (Еміля-Огюста Шартє) та з'ясування їх впливу на розбудову сучасних європейських теорій, концепцій і технологій навчання й виховання.

5) окреслення та прогнозування перспектив використання творчої педагогічної спадщини вченого, зокрема фундаментальних праць «Судження про освіту» та «Дитяча педагогіка», у системі української освіти.

6) представлення подальшого розвитку педагогічних ідей Алена (Еміля-Огюста Шартє).

У своїй сукупності ці положення підтверджують новаторський характер дослідження, його теоретичне та практичне значення.

Науково вартісною розглядаємо визначену авторкою дисертації потребу вивчення нерозкритих у роботі аспектів досліджуваної проблеми, передусім питання рецепції творчої спадщини Алена (Еміля-Огюста Шартє) українськими й зарубіжними науковцями.

М.Мартьянова творчо підійшла до здійснення періодизації життя і творчості Алена (Еміля-Огюста Шартє), використавши географічно-хронологічний принцип і виокремивши три головні періоди у діяльності вченого відповідно до визначальних рис його науково-педагогічної роботи: 1) 1868-1886 рр. – етап становлення особистості, який окреслив відношення майбутнього педагога до сімейного виховання; 2) 1886-1891 рр. – етап самоідентифікації та навчання у ліцеї Мішле, де вчений зустрів Ж. Ланьо, який сформував професійну направленість вченого; 3) 1892-1903 рр. – етап адаптації до особливостей педагогічної діяльності в коледжах Понтіві і Лор'ен, що надав перший досвід викладання, та журналістської діяльності в журналі *Метафізики і Моралі*; 4) 1903-1914 рр. – етап формування педагогічних поглядів французького вченого та активної науково-просвітницької діяльності, (публічні виступи у ліцеях Лор'ена, Корней, Кондорсе та публікації у газеті «Депеша Руна та Нормандії»); 5) 1914-1917 рр. – етап воєнної рефлексії, який 14 слугував формуванню миролюбної

філософії Алена (Еміля-Огюста Шартъє); 6) 1918-1951 рр. – етап активної педагогічної та публіцистичної діяльності, в період якого було видано ключові педагогічні праці вченого «Дитяча педагогіка» і «Судження про освіту».

Вагомими у контексті імплементації творчої спадщини Алена в освітній процес є вивчення теорій Алена (Еміля-Огюста Шартъє) щодо емоційного виховання в контексті Програми Соціально-емоційного та етичного навчання в Україні; ознайомлення з ідеями вченого щодо захисту від пропаганди при вивченні елективних курсів «Основи медіаграмотності», «Сходинки до медіаграмоти», «Медіакультура», «Медіаосвіта»; актуалізація ідей та здобутків вченого щодо розвитку мовленнєвої, математичної, громадянської, соціальної компетентій, формування навичок подолання труднощів у контексті оновленого Державного стандарту базової середньої освіти.

Загальні висновки і висновки до кожного розділу дисертації загалом адекватні їхньому змістові, відповідають визначеним завданням наукової роботи.

Наукова ретельність, сумлінність, знання фактичного матеріалу характерні для упорядкування 5 додатків, які вдало доповнюють зміст дисертації та посилюють реалізацію мети та завдань здійсненого дослідження.

Результати дослідження мають **практичне значення**. Вони можуть використовуватися науковцями і педагогами-практиками під час розробки концептуальних підходів до розв'язання актуальних проблем української педагогічної освіти в умовах її поступової інтеграції в європейський освітній простір, а також у ході реформ базової середньої освіти України. Матеріали дисертації можуть бути крисними для подальшого вивчення розвитку системи освіти країн Європи та світу крізь призму процесів гуманізації та інтернаціоналізації, у наукових розробках із проблем модернізації вітчизняної системи шкільної освіти відповідно до загальноєвропейських стандартів, загальної педагогіки, а також під час викладання таких

навчальних дисциплін як «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Університетська освіта», «Педагогіка вищої школи», «Організація навчально-виховного процесу у вищій школі» та ін. Результати проведеного аналізу можуть бути використані у підготовці навчальних посібників, розробці спецкурсу «Філософія та історія освіти» для середніх і вищих педагогічних закладів освіти, а також застосовуватися для складання концепцій і розробки програм навчальних предметів загальноосвітніх шкіл.

Позитивним надбанням М.Мартьянової є також впровадження результатів дослідження у наукову та навчально-виховну роботу чотирьох вищих навчальних закладів України.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях.

Основні результати наукового пошуку достатньо повно відображені в авторефераті дисертації. Вони належним чином апробовані у виступах на 7 міжнародних та 1 всеукраїнській науково-практичних конференціях, у 17 одноосібних публікаціях автора (8 відображають основні наукові результати дисертації (у періодичних виданнях інших держав 2 публікації), 8 – апробаційного характеру, 1 – побіжно відображає наукові результати дисертації).

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Дисертація та автореферат написані грамотно та оформлені відповідно до вимог «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. Наукові положення, висновки і рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані у рукописі дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, актуалізація педагогічних ідей у творчій спадщині Алена (Еміля-Огюста Шартъє) в контексті реформування сучасної системи освіти в Україні, здійснені М.Мартьянової, є підставою для висновку про те, що дослідниця загалом досягла визначених мети і завдань наукового дослідження.

Водночас, при загальній позитивній оцінці аналізованої дисертації й автореферату, вважаємо за доцільне висловити окремі побажання:

1. Відповідно до мети дослідження, доцільно було б, на нашу думку, увиразнити контекст розгортання, становлення і утвердження педагогічної концепції Алена (Еміля-Огюста Шартъє), показати його працю у розрізі науково-педагогічної діяльності інших видатних педагогів-реформаторів, продемонструвати спільне й відмінне у науково-педагогічній діяльності та провідних ідеях творчої спадщини. Адже на рубежі XIX – XX ст, позначеному змінами економічного, соціально-політичного та власне педагогічного характеру, все очевиднішою стала неспроможність педагогічних концепцій минулого з їх відривом від дитини, надмірним інтелектуалізмом у навчанні, волюнтаристським втручанням у процес розвитку дитини, позбавленням вихованця права на самостійність, тому на порядок денний виступила потреба «нового виховання», яке б будило активність дитини і не придушувало б її ініціативи. (У 1 розділі переважає описовий характер викладу матеріалу й аналіз творчого доробку «найбільш впливових мислителів філософської та освітньої сфери кінця XIX – початку XX століття» (с. 9 автореферату).

2. Обравши предметом дослідження «сутність і зміст педагогічної концепції Алена (Еміля-Огюста Шартъє) та її вплив на теорію й практику європейської освіти XX – XXI ст.», побажаним, на нашу думку, було б екстраполюватися від науково-практичних пошуків кінця XIX – першої половини XX ст., коли в зарубіжній педагогіці чітко виокремилися педагогічний традиціоналізм та реформаторська педагогіка. Адже детермінанти формування педагогічного світогляду Алена були логічно вплетені у світовий контекст.

3. Заслуговують на увагу представлені у другому розділі перспективи реалізації педагогічних ідей та викладацького досвіду вченого в контексті в сучасних умовах модернізації української освіти. Водночас, доцільним вважаємо приділення більшої уваги питанню подолання труднощів у навчанні як реалізації ідей інклюзії у середній школі.

4. Дискусійними вважаємо авторство М.Монтессорі методу навчання «від загального до конкретного» (с. 9 автореферату), вживання необґрунтованих висновків чи виразів типу «освітня форма навчання для дитини» (с. 15 автореферату, с. 190 дисертації).

5. Припускаємо, що не завжди педагогічно доцільними, такими, що увиразнюють сутнісну характеристику структурних компонентів дисертації, є деталі стосовно особистого життя Алена (Еміля-Огюста Шартье) (підрозділ 1.1.).

Загальний висновок. Разом з тим, висловлені дискусійно-критичні міркування не заперечують належного наукового рівня, практичного значення та загальної позитивної оцінки поданої до захисту роботи.

Дисертація «Педагогічна та науково-просвітницька діяльність Алена (Еміля – Огюста Шартье) (1868 – 1951)», є завершеним, самостійним і науково переконливим дослідженням актуальної педагогічної теми, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р., № 567 щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор – Мартьянова Марія Євгеніївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

14.09.2021 року

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної освіти
та інноваційних технологій
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

 О. В. Джус

ПІДПИС <i>О. В. Джус</i>	ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів Державного вищого навчального закладу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника код 02125266	
" 14 " 09 20 21 р.	